

Útközben

A liturgiáról a szinódusi folyamat tükrében

KISNÉMET FÜLÖP OSB

Pannonhalmi Főapátság, Pannonhalma (HU)
fulop@osb.hu

Title: *On the Way: On the Liturgy in the Perspective of the Synodal Process*

Abstract: *The study presents the preparatory process for the Ordinary Synod of Bishops 2023–24 in the light of documents reflecting on the listening and reflexive phases at different levels. For this reason, the current Synod process is first briefly described, and then the author summarises the insights of the documents presented on liturgical celebration. From all this, we can conclude that, although the interest of the current Synod of Bishops has not turned directly towards the liturgy, the processes of listening and discernment have already made clear the reciprocal determining relationship between the synodal ecclesial life and the liturgical celebration of the ecclesial communities. The study can thus contribute to the dialogue between ecclesiology and liturgical theology and to the reflection of the synodal process on the life of local churches.*

Keywords: *synodality; XVI Ordinary General Assembly of the Synod of the Bishops; liturgy; Pope Francis.*

Egyházunk szinodális(abb) működésének eszményét első ízben talán 2015-ben fogalmazta meg Ferenc pápa, a püspöki szinódus intézménye alapításának 50. évfordulóján mondott beszédében, amikor kijelentette, hogy „a szinodalitás útja az az út, amelyet Isten vár egyházától a harmadik évezredben”.¹ Ugyanakkor azt

¹ FRANCESCO: Discorso in occasione del 50° anniversario dell’istituzione del Sinodo dei vescovi.

ő maga is elismerte, hogy ezt az elvet könnyebb szavakba önteni, mint a gyakorlatban érvényre juttatni. Ám azt kétségkívül hangsúlyozta, hogy a szinodális együtt járás egyik legfontosabb eleme a (meg)hallgatás: hallgatni egymásra és ezáltal a Szentlélek hangjára, ahogyan azt már a tíz évvel ezelőtt közreadott *Evangelii gaudium* kezdetű apostoli buzdításában is kiemelte (vö. EG 31). E rövid tanulmány arra hívja meg olvasóit,² hogy együtt hallgassunk oda a 2023–2024-es rendes püspöki szinódus előkészítő folyamatának tanulságaira, amely 2021 októbere óta foglalkoztatja a keresztény közösségeket szerte a világban. Hiszen Ferenc pápa értelmezésében³ a szinodális folyamatnak nem annyira az eredményei a lényegesek, hanem maga az út, amelyet Isten vándorló népének tagjaiként megteszünk,⁴ egymást kísérve, egymással beszélgetve és közösen imádkozva. És talán éppen ezért érdemel figyelmet tőlünk, hogy közös imádságaink színterét, a liturgiát vizsgáljuk meg a szinodális folyamat tükrében. Jelen tanulmány tehát a 2021 óta tartó, a püspöki szinódus közgyűléseit előkészítő folyamat különböző szinten jegyzett dokumentumait vizsgálva tekinti át mindazt, amit Isten népének tagjai a liturgiáról megfogalmaztak. Az áttekintés íve kifejezi a helyi egyház konkrét tapasztalatait, hiszen a tanulmány szerzőjének földrajzi meghatározottsága lesz mérvadó a tanulmány során (Pannonhalmi Területi Főapátság – Magyarország – Európa). De talán éppen ez a munkamódszer bátorítja majd az olvasót, hogy saját helyi egyházának liturgikus tapasztalatait tekintse (újra) át a szinodális folyamat tükrében.

² A tanulmány a 2023-as pannonhalmi Liturgikus Tanulmányi Napokon elhangzott előadás szerkesztett változata. A szöveg véglegesítéséhez nyújtott segítségéért köszönettel tartozom Gérecz Imrének és Horváth Saroltának.

³ Egy gondolatébresztő áttekintés a témában: MORRA: Usciti da una fase stagnante, sta prendendo quota.

⁴ Vagyis hogy az Egyház életének és működésének a módja a szinodalitás, amely így az egyházi élet konstitutív eleme, és nem pusztán egy operatív eljárás az intézmény megújításának folyamatában. Lásd erről a Nemzetközi Teológiai Bizottság szinodalitással foglalkozó 2018-as dokumentumát; COMMISSIONE TEOLOGICA INTERNAZIONALE: La sinodalità nella vita e nella missione della Chiesa, 5–6, 42. A pontokkal ellátott dokumentumok esetében a pontszámokra, ellenkező esetekben oldalszámokra hivatkozom.

Helyzetkép a püspöki szinódusról

Talán nem haszontalan röviden áttekintenünk a két éve zajló szinódusi előkészületek egyes szakaszait, amelyek fényében jobban érthetővé válnak a későbbiek során bemutatott és elemzett dokumentumok. Ferenc pápa felhívására 2021 októberében nyílt meg világszerte a szinódusi folyamat helyi szakasza; e periódus célja az volt, hogy a helyi egyházak szintjén volt lehetőség megosztani Isten népe tagjainak tapasztalatait abban a tíz témakörben, amelyet a Szinódusi Titkárság 2021 szeptemberében egy előkészítő dokumentumban és segédletben (ún. *Vademecum*) tett közzé. 2022 áprilisáig az egyes egyházmegyéknek a területi püspöki konferenciához kellett benyújtaniuk javaslataikat, amelyekből elkészültek a nemzeti/területi jelentések 2022 nyarán, amelyeket megküldtek a római Szinódusi Titkárságnak. Néhány hónappal később a Titkárság közzétette az első szinódusi munkadokumentumot, amely a helyi tanácskozások, valamint a különböző egyházi intézmények (megszentelt élet társaságai, szentszéki dikasztériumok, keleti egyházak stb.) tapasztalatát összegezte. Ez a dokumentum volt a kiindulópontja a 2023 első hónapjaiban megtartott, ún. kontinentális gyűléseknek, amelyeken az egyes kontinensek helyi egyházainak képviselői reagálhattak a munkadokumentum meglátásaira. Az általában egyhetes tanácskozások gyümölcsei lettek azok a beszámolók, amelyeket 2023 tavaszáig kellett beküldeni Rómába; ezek alapján a Szinódusi Titkárság 2023. május végére elkészítette a szinódus második munkadokumentumát, az ún. *Instrumentum laboris*, amely a püspöki szinódus 2023. októberi első közgyűlésének „iránytűjeként” szolgált.⁵

Jól látható tehát, hogy a folyamat egyik lényegi eleme a visszacsatolás mozzanata, vagyis a helyi (rész) egyházak és az egye-

⁵ Jelen tanulmány még a szinódusi közgyűlés előtt készült el, így tehát az *Instrumentum laboris*ig terjed ki a vizsgálata, „útközben” szemlélve és értékelve az eseményeket. A helyi szintű dokumentumokat leszámítva minden más itt említett irat megtalálható a Szinódusi Titkárság honlapján különböző nyelveken: <https://www.synod.va/en/resources/official-documents.html> (2023. 08. 30.).

temes Egyház közötti körkörös párbeszéd, amely természetesen nem merülhet ki a szinódusi közgyűlések előkészítésével, hanem kísérnie kell a szinódusi munka helyi befogadását, recepcióját is, ahogyan azt a püspöki szinódus megújult kánoni szabályzata is leszögezi. És éppen ez a 2018-as szabályozás – amelyet az *Episcopalis communio* kezdetű apostoli konstitúció vezetett be – teszi azt is lehetővé, hogy a szinodális együtt járást távlataiban szemléljük, vagyis hogy a helyi egyházak különböző intenzitású tapasztalatát az elmúlt két évből azzal a tudattal értékeljük, hogy ez a működésmód a 2023–2024-es szinódus után is meghatározó marad egyházi életünkben.

Mit mondanak a szinódusi folyamat dokumentumai a liturgikus ünneplésről?

A Szinódusi Titkárság korábban már említett előkészítő dokumentuma a tíz javasolt témakör között negyedikként említette az „ünneplést”, hiszen az együtt járás csak akkor lehetséges, ha az az Isten Szavára való közös hallgatáson és az eucharisztikus ünneplésen alapszik. A Titkárság számára ezért a legfontosabb kérdés, hogy a liturgikus ünneplés miként inspirálja az együtt járást, illetve a döntéshozatalt, továbbá hogyan segíti elő minden hívő aktív részvételét a liturgián, amely révén gyakorolható a krisztushívők megszentelői funkciója (vö. CIC 835. kánon).⁶ Természetesen ezen a ponton érdemes felidézni a II. Vatikáni Zsinatnak a liturgiáról szóló tanítását is, amely szerint „az Egyház a legkiválóbb módon akkor lesz láthatóvá, amikor Isten szent népe teljesen és tevékenyen részt vesz a közös liturgiában, mindenekelőtt az Eucharisztia ünneplésében, az egységes imádságban az egyetlen oltár körül, melynél a közösség élén ott áll a papságtól és segédkezőitől körülvett püspök” (SC 41). E megfogalmazás fényében

⁶ Vö. SINODO DEI VESCOVI: Documento Preparatorio, 30.

még érthetőbbé válhat az, hogy egy szinodális(abb) egyházi működés nem kezelheti mellékes kérdésként a liturgikus ünneplésre való reflexiót, hiszen a fentiek értelmében mind a liturgia, mind a szinodalitás valamiképpen az Egyház konstitutív elemeként tartandók számon.

Helyi (egyházmegyei) szint – Pannonhalmi Területi Főapátság

A Pannonhalmi Területi Főapátság, amely Magyarország legkisebb egyházmegyéje, aktívan kapcsolódott be a szinodusi folyamatba: 15 egyházközségből mintegy 100 önkéntes koordinátor közreműködésével 13 témakörben tartottak nagyjából 100 csoportbeszélgetést,⁷ amely témaköröket Hortobágyi T. Cirill pannonhalmi főapát megbízásából az ún. Szinodusi Team készített elő. 2022 húsvétjának nyolcadában a koordinátorok és az érdeklődők egy kétnapos helyi szinodusi közgyűlésen vettek részt, amelynek a végén közös munkával fogalmazták meg a *Pannonhalmi Területi Főapátság Szinodusi Dokumentumát*. A dokumentum a tárgyalt témák mentén összegezte a tapasztalatokat, majd javaslatokat fogalmazott meg az egyházközségek számára. Talán a bencés spiritualitás hangsúlyainak köszönhető, hogy a dokumentum első fejezete a közösség liturgiájáról szól;⁸ a közös imádságról szerzett benyomásokat pedig a zsinati meghatározások (például: az Eucharisztia a keresztény élet csúcsa és forrása, az aktív részvétel kívánalma) felidézésével vezette be. A szolgálatokba való bevonódás kívánalmát olyan szempontból közelítette meg a dokumentum, hogy az figyelmesebbé teszi a liturgián való részvételt, illetve hangsúlyozta, hogy a liturgikus

⁷ A csoportbeszélgetések mellett mintegy 600 kitöltő közreműködésével egy kérdőíves felmérés is zajlott jelen sorok írójának koordinálásával.

⁸ Vö. A Pannonhalmi Területi Főapátság Szinodusi Munkadokumentuma, 3–5.

ünneplést az informális találkozások ünnepi alkalmai tehetik még átélhetőbbé, amelyekre tudatos meghívással és befogadással szükséges felkészülni. Külön kitért a dokumentum az igeliturgia végzésére is, amelyek jó alkalmat teremthetnek a Szentírás közös imádságos olvasására; végül a gyónással és a lelkivezetéssel kapcsolatos megkülönböztetésre, valamint igényekre hívta fel a figyelmet az összefoglalás.

A megoldási javaslatok egyik része a szentségi életet érintette, amelyekből itt most csak néhány példát említek: ajánlat arra, hogy a keresztség szentségét szentmise keretében szolgáltassák ki, buzdítás a két szín alatti áldozás kiterjesztésére, valamint a gyónási elégtételek személyesebbé tételének gondolata. Másrészt a javaslatok a változatos és kellő technikai háttérrel igénylő zenei szolgálatra, valamint a homíliák gyakorlatára tértek ki – utóbbi kapcsán az alábbi konkrét ötletekkel: Isten népe tagjainak témaötleteit hallgassák meg, tartsanak tematikus sorozatokat, legyen lehetőség a meghallgatott homíliákra való közösségi reflexióra, valamint legyenek „házi feladatok” a homíliák végén. Röviden láthatóvá vált tehát egy kicsiny helyi egyház útkeresése, amelyből kiindulva most a „nemzeti” egyház reflexiójára térek át.

Helyi („nemzeti”) szint – Magyar Katolikus Egyház

A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia az egyházmegyéktől beérkezett jelentéseket a *Szinódusi Záródokumentumban* foglalta össze, és 2022. június 1-jén jegyezte. A 9 oldalas dokumentum 11 tartalmi pontja között szerepelt „Az ünneplés mint a keresztény közösség életének középpontja” c. fejezet is.⁹ A pannonhalmi tapasztalatokhoz hasonlóan a nemzeti áttekintés is a zsinati liturgikus teológia hangsúlyyaiból indult ki, majd részletesen kitért az

⁹ Vö. MAGYAR KATOLIKUS PÜSPÖKI KONFERENCIA: *Szinódusi Záródokumentum*, 7.

egyházi liturgia közösségi jellegére, vagyis hogy az adott települések és egyházi közösségek viszonyai között valósul meg. A dokumentum ebből az adottságból a pap és a hívők közötti kapcsolat „krisztusi jellegére” következtet (vö. Jn 10,14: a jó pásztor és nyája), hangsúlyozva annak kívánalmát, hogy a lelkipásztorok és krisztushívők között legyen lehetőség a (liturgiák utáni) személyes találkozásokra, amelyeket önkéntes – nem klerikus – animátorok kísérjenek szolgálatukkal. Éppen a liturgikus szolgálatok kapcsán ugyanakkor kiemelte azt is az összefoglalás, hogy „sajnálattal tapasztalható az is, hogy a hívek nagy része nem érzi szükségét annak, hogy a megszokottnál aktívabban bekapcsolódjon a szertartásokba: ne féljünk attól, hogy mit szólnak ahhoz mások, ha liturgikus feladatot vállalunk, tegyük a templomot a közösségi élet kiemelt színhelyévé és a liturgikus ünneplést a hét csúcspontjává (...)”.¹⁰ Éppen ezért hangsúlyozta a dokumentum a lelkipásztorok azon küldetését, hogy a szolgálatokba való bevonással segítsék elő azt, hogy Isten népe tagjai otthon érezzék magukat a liturgián – hiszen a személyes feladatok figyelmesebbé teszik a résztvevőket. Végül a kivonat kiemelte a közösen imádkozott zsolozsma rendkívül ritka elterjedtségét, (részben ezzel összefüggésben) a liturgikus katekézis kívánalmát, a népi vallásosság formáiban rejlő mozgósítható erőforrásokat, valamint a kiüresedés és a formalizmus veszélyeire is felhívta a figyelmet. Véleményem szerint megállapítható, hogy a magyarországi áttekintésnek a liturgiára vonatkozó egyik hangsúlyát a bevonódás kívánalmában, valamint a közös ünneplés örömének elősegítésében jelölhetjük meg, amelyek ugyanakkor nagymértékben függnek a lelkipásztorok meghívásától, valamint híveikhez való kapcsolatától. Lássuk a továbbiakban az első „univerzális” áttekintés tanulságait!

¹⁰ Uo.

Egyetemes szint – „Tedd tágassá sátradbán a helyet”

2022. október végén tette közzé a Szinódusi Titkárság a szinódusi folyamat kontinentális szakaszát előkészítő munkadokumentumát, amelynek címét Izajás próféta könyvéből kölcsönözte. A dokumentum egyrészt összegezte az addigi és az azt követő lépéseit a szinódusi folyamatnak, másrészt röviden kommentálta a címadó szentírási szakasz jelentőségét, harmadrészt 5 témában foglalta össze a világszerte zajló szinódusi beszélgetések, valamint egyéb hozzászólások legfontosabb megállapításait – helyenként idézve az egyes helyi dokumentumokat. Az ötödik tartalmi fejezetet 10 pontban a „szinodális élet és a liturgia” témájának szentelte.¹¹ A liturgia és a szinodalitás kapcsolatát már az egyik első pont erős kifejezéssel írta le, miszerint „az Eucharisztia már önmagában is az Egyház szinodális dinamizmusának »forrása és csúcsa«”,¹² valamint megállapította, hogy az egyházi közösség öröméhez és egységéhez az út alapvetően a liturgikus összejöveleken keresztül vezet. Ezen alapállásból kiindulva fogalmazta meg a dokumentum a liturgikus szolgálatok szinodálisabbá tételének kívánalmát – amely a hívek aktív részvételét is elősegíti; továbbá konkrétan megjelölt kérdéses területeket is a világ minden pontjáról Rómába érkezett beszámolók alapján (például a nőknek a szent szolgálatokhoz való engedésének kérdését vagy a túlságosan celebránsközpontú liturgia veszélyeit). A dokumentum nem félt számba venni a liturgiát övező feszültségeket, amelyek sokszor az „ellenségeskedés szintjét”¹³ érik el; ezek a zsinat előtti rítushoz fűződő viszony, az ökumené, a vallásközi párbeszéd, valamint az inkulturáció területén jelentkeznek a leginkább. További nehézségeket jelentenek a szentségi élettől való megfosztottság nagyon különböző esetei, valamint a liturgia napjainkban

¹¹ Vö. SECRETARIA GENERALIS SYNODI: Allarga lo spazio della tua tenda, 88–97.

¹² Uo. 89.

¹³ Uo. 92.

tapasztalható legfőbb gyengeségei, úgy mint a homíliák problémás minősége, valamint a távolság egy adott közösség liturgikus élete és mindennapi működésének otthonossága, családiassága között. A dokumentum szerint mindezen feszültségeket szinodális módon szükséges kezelni, ahogyan a szinódusi folyamat nemcsak a liturgikus problémákra, hanem a reményteli távlatokra is érzékennyé tette a résztvevőket. Hiszen éppen a szinódusi megbeszélések élesztették fel a vágyat az ünneplés formáinak újrafelfedezésére, illetve az imádságos formák hozzáférhetőbbé tételére a hétköznapokban, amelyre megfelelő válasz lehet a liturgikus képzésre helyezett hangsúly.¹⁴ Megújult lelkesedés övezte azt az igényt, hogy a liturgikus ünnepléseket kapcsolják össze a párbeszéd és a testvéri élet együttléteivel, továbbá megjelent az a törekvés is, hogy egyre több közösség érezze át a katolikus liturgikus hagyomány rituális sokféleségét, amely valós értéket fejez ki. Mindezek elvezethetnek ahhoz, hogy „a spiritualitás iránti megújult szeretet, a szépség gondozása iránti figyelmesség és az ünneplés szinodális stílusa egy missziós Egyház kisugárzását segítsék elő”¹⁵ világunkban. Így arra következtethetünk, hogy a kontinentális tanácskozásokat bevezető vatikáni dokumentum Izajás próféta reményteli dinamizmusát képviselve őszinte bizalommal gyűjtötte egybe a liturgiával kapcsolatos nehézségeket, ugyanakkor alapvetően „optimista” hangnemben vázolta fel napjaink egyházi közösségének liturgikus útkeresését.

Helyi (kontinentális) szint – Európa

2023 februárjában Prágában szervezték meg az európai kontinens egyházainak szinódusi közgyűlését, amelynek javas-

¹⁴ Ebből a szempontból is érdemes kiemelnünk Ferenc pápa *Desiderio desideravi* kezdetű apostoli levelének témaválasztását Isten népének liturgikus neveléséről.

¹⁵ SECRETARIA GENERALIS SYNODI: *Allarga lo spazio della tua tenda*, 97.

latait néhány hónappal később hozták nyilvánosságra. A dokumentum második fejezetét a szinodális egyház európai perspektíváinak, míg a harmadik fejezetet a szinodális működés révén feszültségekkel és kérdésekkel szembesülő európai egyházak tapasztalatának szentelték. Érdekes megfigyelni, hogy a liturgiáról szóló megjegyzések egy kivétellel a dokumentum utóbbi részében kaptak helyet; az első szakaszban a dialogikus egyházi működés pozitív elemeként tett említést az európai dokumentum a sokszínűség értékéről, amely a liturgikus hagyományokban is tükröződik.¹⁶ Az összegzés már említett második szakasza 7 témát emelt ki, amelyek közül az egyik a liturgia kérdésével úgy szembesült, mint amelyből kiolvashatók az európai egyházakban lévő feszültségek; vagyis a liturgia egyházi életünk tükré, amelyekben a konfliktusaink is tükröződnek. Ez különösen is fájdalmas, amikor a „tradicionális” és a „modern” látásmód közötti feszültség liturgikus környezetben csapódik le.¹⁷ A liturgiáról szóló alfejezet¹⁸ azt is kiemelte, hogy a feszültségek és a lelkipásztori gondok gyakori felemlegetése mellett a liturgia öröme ritkán jut kifejezésre annak ellenére, hogy végső soron „a liturgia az a tér, amelybe az Isten meghív minket, hogy egy néppé formálódjunk, és amelyben Lelke erejét adja számunkra, hogy egyesüljünk Jézussal az Ő küldetésében. El kell tehát mélyítenünk annak megértését, hogyan tudjuk úgy ünnepelni a liturgiát, hogy az szinodális egyházzá alakítson át bennünket”.¹⁹ Ugyanakkor éleslátóan fogalmazta meg azt a szöveg, hogy kiváltképp a feszültségekkel szembesülve kell elismernünk a liturgikus teológia és az egyháztan mély egymásba fonódását, hiszen liturgikus nézeteltéréseinknek gyakran ekkleziológiai alapjai vannak. A konkrét problémák között a dokumentum pedig az alábbiakat említette: annak hiánya, hogy a bér má-lással ténylegesen az Egyház küldetésébe kapna megerősítést a

¹⁶ Dossier conclusivo, 33.

¹⁷ Uo. 53, 62.

¹⁸ Vö. uo. 66–69.

¹⁹ Uo. 69.

krisztushívó; a korszerűtlen nyelvezet feszültségei, akár a liturgikus nyelvben, akár a homíliák esetében; a hit és a liturgia, valamint a liturgikus és a hétköznapi élet közötti távolság problémája; valamint a spiritualitás és a formalizált liturgia kontrasztja.²⁰

Egyetemes szint – *Instrumentum laboris*

A Szinódusi Titkárság 2023. június 20-án tette közzé a püspöki szinódus első szekciójára szánt munkadokumentumot, amely a teljes meghallgatási folyamat eredményein, de különösen is a kontinentális szakasz reflexióján alapszik.²¹ Maga a dokumentum viszonylag keveset beszél a liturgiáról, de mindenképpen figyelemreméltó kontextusban. Egyrészt a dokumentum a szinodális együtt járás azon feszültségéről vallott őszintén, hogy a lezáratlan kérdések miatt a „befejezetlenségek egészséges nyugtalansága” nehezdedhet ránk, amelyre azonban gyakran a leghatékonyabb válasz a szentségi élet lehet, hiszen a „szinodális egyház abból a misztériumból táplálkozik, amelyet a liturgiában ünnepel”.²² Másrészt pedig az *Instrumentum laboris* számot vetett azzal is, hogy éppen a liturgia az a hely, ahol az Egyház megtapasztalja a közösséget, illetve amely révén táplálékra lel, és amelynek segítségével felépül. Isten népe ugyanis a liturgia – és különösen is az Eucharisztia – által tapasztalja meg egyszerre a Lélek által adatott egységet, valamint a nyelvek és a rítusok különbözőségét, amely értéke egyházi közösségünknek; és a dokumentum szerint éppen

²⁰ A tanulmány keretei most nem teszik lehetővé, hogy a többi kontinens tapasztalatát is összegezzem, de az mindenképpen megállapítható, hogy nagyon eltérő súllyal tárgyalták a kontinentális szakaszok záródokumentumai a liturgikus kérdéseket, továbbá helyenként markánsan más jellegű problémák figyelhetők meg az egyes kontinensek egyházi életében.

²¹ Vö. XVI ASSEMBLEA GENERALE ORDINARIA DEL SINODO DEI VESCOVI: *Instrumentum laboris*, 3.

²² Uo. 29–30.

ez a szinodális vízió megértési kulcsa. Sőt, a szinodális egyház nem annyira egy reprezentatív, parlamentáris vagy törvényhozó testülettel mutat analógiát, hanem magával a liturgiával, amelyen Isten Lelkét hívják segítségül, amelyen Krisztus lesz jelenvalóvá, és amelyen az Ige hallgatása révén Isten akaratát keressük; vagyis a szinodális egyház „Isten akaratának keresésében és az egyetértésben, az Atyához való hálaadáshoz vezet a Fiú által a Lélek egységében”.²³ Természetesen a munkadokumentum kérdéseket is megfogalmazott a püspöki szinódus 2023. októberi üléseihez a liturgiával kapcsolatban, amelyek egyik része a helyi hagyományok különbözőségére, és ezáltal az „ajándékok cseréjének” lehetőségeire, valamint az inkulturáció témájára terjedtek ki, másik részük pedig a liturgikus szolgálatok szinodális távlatban történő megújítását járták körül.

A szinodusi folyamat dokumentumainak néhány tanulsága

A szinodusi folyamat dokumentumainak bemutatása után, foglaljuk most össze néhány pontban azokat a főbb megállapításokat, amelyeket a szinodális(abb) egyházi működés és a liturgikus ünneplés összefüggésében olvashatunk ki az eddigiekből.

1. A dokumentumok szinte mindegyike hangsúlyozta, hogy a szinodális együtt járás Isten Igéjének közös hallgatásán, valamint az eucharisztikus ünneplésen alapszik, tehát a szinodális vízió alapvetően liturgikus keretben értelmezendő.

2. Ebben az összefüggésben a legfontosabb referenciát a II. Vatikáni Zsinat tanítása, különösen is a liturgiával foglalkozó dogmatikus konstitúció megállapításai jelentik: az Eucharisztia mint az Egyház életének csúcsa és forrása, a liturgián való aktív jelenlét kívánalma, valamint az Egyház megnyilvánulása a liturgia révén.

²³ Uo. 47–48.

3. A dokumentumok számba vették azokat a területeket, amelyek mindenképp reflexiót igényelnek közös imádságaink tekintetében; ezek a liturgikus szolgálatok,²⁴ a szentségi élet, a homília,²⁵ valamint a liturgikus képzés területei.

4. Többször felmerült a dokumentumokban annak igénye, hogy a liturgiára elsősorban ne úgy tekintsünk, mint feszültségek és gondok forrására, hanem mint közösségi és egyéni életünk örömeinek táplálójára. Ezzel összefüggésben az a vágy is megfogalmazódott, hogy a liturgikus ünneplések legyenek összekötve a keresztény közösségek testvéri együttléteinek alkalmaival.

5. A liturgiára – megújult figyelemmel – úgy szükséges tekintenünk, mint amely révén néppé, közösséggé formálódásunk megtörténik Isten Lelkének munkája által. Liturgikus és közösségi életünk tehát nem választható el élesen egymástól, hiszen egyiket a másikban kölcsönösen szemlélhetjük;²⁶ és ez olykor fájdalmas is lehet, amikor egyházi feszültségeink liturgikus köntösben mutatkoznak meg.

6. Végül a liturgiára és a szinodális működésmódra úgy kell tekintenünk, mint az Egyház konstitutív elemeire,²⁷ amelyek a fentiek értelmében kölcsönösen függnék egymástól.

²⁴ Itt csak utalást teszek egy nemrégiben megjelent írásra, amely a liturgikus szolgálatok sokszínűségét a szinodalitás függvényében tárgyalta, ld. JURA: *Liturgia corale*.

²⁵ Szintén csak egy megjegyzéssel utalok arra a tényre, hogy már a 2012-es új evangelizációról szóló püspöki szinódus sürgette egy homiletikai direktórium összeállítását, amelynek megjelenése előtt Ferenc pápa maga is foglalkozott részleteiben a kérdéssel első apostoli buzdításában (vö. EG 135–159).

²⁶ A szinodalitásnak a helyi egyház liturgikus életével való összekapcsoltságához tartalmas áttekintést nyújt: ROUTHIER: *La synodalité dans l'Église locale*. Továbbá rendkívül éleslátóan szembeesíti a szinodalitás víziójával liturgikus életünket az alábbi tanulmány is: O'LOUGHLIN: *Celebrating Sinodality*.

²⁷ Vö. SC 41, valamint COMMISSIONE TEOLOGICA INTERNAZIONALE: *La sinodalità nella vita e nella missione della Chiesa*, 5–6, 42.

Befejezés

Nemcsak a 2021-es budapesti Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus zárómiséjén tisztelte meg jelenlétével Ferenc pápa a magyar keresztényeket, hanem alig két évvel később önálló országlátogatással is megajándékozott bennünket. Bár az utóbbi eseményen elmondott nyilvános beszédei során nem jelent meg markánsan a szinodalitás témája, még le nem zárult pontifikátusának minden bizonnyal a legmeghatározóbb lelkipásztori víziója folyamatosan meghívást intéz minden keresztény közösséghez. Ez a rövid áttekintés azt kívánja elősegíteni, hogy a szinodális egyházi működésben tevékenyen részt vállaljunk legalább annyiban, hogy figyelemmel kísérjük, valamint egyéni és közösségi reflexióval befogadjuk a szinodális együtt járás eddig megtett szakaszait. De talán azt is sikerült érzékeltetnem, hogy a témaválasztás tekintetében itt sokkal többről van szó: ugyanis közösségeink liturgikus élete és szinodális működése között alapvető a kapcsolat, hiszen azok kölcsönösen meghatározzák egymást. Érdemes tehát a folyamat további szakaszait is figyelemmel követnünk, és közben folyamatosan megújítanunk a liturgia iránti szeretetünket, amely révén igazán Krisztus egyházaként nyilvánulunk meg.

Irodalomjegyzék

XVI ASSEMBLEA GENERALE ORDINARIA DEL SINODO DEI VESCOVI: *Instrumentum laboris per la Prima Sessione (ottobre 2023)*, 2023, https://www.synod.va/content/dam/synod/common/phases/universal-stage/il/ITA_INSTRUMENTUM-LABORIS.pdf (2023. 08. 30.).

A Pannonhalmi Területi Főapátság Szinódusi Munkadokumentuma, Pannonhalma 2022.

COMMISSIONE TEOLOGICA INTERNAZIONALE: *La sinodalità nella vita e nella missione della Chiesa*, 2018, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_cti_20180302_sinodalita_it.html (2023. 08. 30.).

DIÓS ISTVÁN (szerk.): *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai*, Budapest 2000.

- Dossier conclusivo*, 2023, https://www.synod.va/content/dam/synod/common/phases/continental-stage/final_document/Europa_IT_ENG.pdf (2023. 08. 30.).
- FERENC PÁPA: *Evangelii gaudium kezdetű apostoli buzditása*, Budapest 2014.
- FRANCESCO, PAPA: *Discorso in occasione del 50° anniversario dell'istituzione del Sinodo dei vescovi*, 2015, [https://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2015/october/documents/](https://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2015/october/documents/20151025-ita-dtc-final-ok.pdf) (2023. 08. 30.).
- JURA, PIOTR PAWEŁ: *Liturgia corale. Una rilettura in chiave sinodale della varie ministerialità*, Torino 2022.
- MAGYAR KATOLIKUS PÜSPÖKI KONFERENCIA: *Szinódusi Záródokumentum*, Budapest 2022, <https://katolikus.hu/dokumentumtar/szinodusi-zarodokumentum---2022> (2023. 08. 30.).
- MORRA, STELLA: „Usciti da una fase stagnante, sta prendendo quota; inciderà più sul metodo che nel merito”, in *Famiglia cristiana*, <https://www.famiglia-cristiana.it/articolo/cammino-sinodale-la-teologa-stella-morra-usciti-da-una-fase-stagnante-sta-prendendo-quota-incidera-piu-sul-modo-di-essere-chiesa-che-nel-merito-ma-va-bene-cosi.aspx> (2023. 08. 30.).
- O'LOUGHLIN, THOMAS: Celebrating Synodality. Synodality as a Fundamental Aspect of Christian Liturgy, in *New Blackfriars* 104 (2023) 161–178.
- ROUTHIER, GILLES: La synodalité dans l'Église locale, in *Scripta Theologica* 48 (2016) 687–706.
- SECRETARIA GENERALIS SYNODI: „Allarga lo spazio della tua tenda” (Is 54,2). *Documento di lavoro per la Tappa Continentale*, Città del Vaticano 2022, <https://www.synod.va/content/dam/synod/common/phases/continental-stage/dcs/20221025-ITA-DTC-FINAL-OK.pdf> (2023. 08. 30.).
- SINODO DEI VESCOVI: *Documento Preparatorio*, 2021, https://www.synod.va/content/dam/synod/common/preparatory-document/pdf-desktop/ita_prepa_desktop.pdf (2023. 08. 30.).